
"Liturgia w klasztorach paulińskich w Polsce. Źródła i początki", red. Remigiusz Pośpiech, wstęp Izydor Matuszewski, Opole 2012 : [recenzja]

Liturgia Sacra. Liturgia - Musica - Ars 20/1(43), 248-250

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

komponował swe utwory *pro processione* pod wpływem kompozycji Riepla. Interesująca jest również kolejna hipoteza autorki, iż utwory *pro processione* (grupowane w pary) były wykonywane na wejście (utwór pierwszy) oraz podczas uroczystego wyjścia z bazyliki jasnogórskiej (utwór drugi).

Maciej Jochymczyk w opatrzonym licznymi przykładami nutowymi artykule *Clarino w dziełach Marcina Józefa Żebrowskiego. Świadectwa wirtuozostwa instrumentalnego w kapeli jasnogórskiej* (s. 177–191) ukazuje niezwykle ciekawe fakty dotyczące działającej na Jasnej Górze kapeli. Autor stwierdza, że utwory Żebrowskiego z użyciem trąbki (które porównuje z dziełami Riepla) „pod względem wymagań technicznych znacznie wykraczają (...) poza rozwiązania, jakie możemy znaleźć w twórczości czołowych kompozytorów europejskich tego czasu” (s. 181), ukazując następnie liczne przykłady wirtuozowskiego wykorzystania trąbki w jego dziełach. M. Jochymczyk słusznie zaznacza, iż kapela jasnogórska była na ziemiach polskich czołowym ośrodkiem wirtuozowskiej gry na instrumentach dętych, w tym zwłaszcza gry na trąbce *clarino*. Temat działalności w kapeli jasnogórskiej wybitnych wirtuozów gry na trąbce w kontekście niezwykle trudnych partii powierzanych temu instrumentowi w utworach Żebrowskiego podjął również Patryk Frankowski w artykule *Wykorzystanie najwyższego rejestru trąbki naturalnej w kompozycjach M.J. Żebrowskiego w kontekście epoki i rozwoju techniki clarino* (s. 193–201). Ważną częścią tej rozprawy jest wymienienie znakomitych, działających w kapeli jasnogórskiej muzyków, w tym szczególnie charakterystyka trębaczy: Wincentego Pińskiego i Andrzeja Wróblewskiego. Autor stawia hipotezę, że Żebrowski przypuszczalnie pisał swe niezwykle trudne partie na trąbkę z przeznaczeniem do wykonania przez Wincentego Pińskiego.

Podsumowując: praca *Marcin Józef Żebrowski (XVIII w.). Kompozytor i muzyk kapeli jasnogórskiej* pod redakcją R. Pośpiecha posiada duże znaczenie w polskim piśmiennictwie muzykologicznym i stanowi ważny etap w badaniach nad twórczością najwybitniejszego polskiego kompozytora muzyki religijnej w XVIII w. Prezentuje odkrycia naukowe, przywraca kulturze polskiej pamięć o nowo odnalezionych utworach, prostuje błędy, stawia nowe tezy i — podsumowując obecny stan badań nad muzyką autora *Missa pastoralis* — wskazuje jednocześnie nowe ich kierunki.

Joanna Miklaszewska

REMIGIUSZ POŚPIECH (red.), *Liturgia w klasztorach paulińskich w Polsce. Źródła i początki* (Musica Claramontana — Studia 1), wstęp Izidor Matuszewski, Opole: Red. Wydaw. WTUO 2012, 471 [4] s., ISBN 978-83-61756-90-3 (WTUO), 978-83-7342-343-5 (Wydaw. i Druk. św. Krzyża).

Omawiana pozycja inicjuje nową serię wydawniczą: „Musica Claramontana — Studia”, realizowaną w ramach Instytut Liturgii, Muzyki i Sztuki Sakralnej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, będącą dopełnieniem projektu odkrywania i przybliżania tradycji muzycznej klasztoru paulinów na Jasnej Górze w Często-

chow. W jego ramach realizowane były dotąd serie płyt CD („Jasnogórska Muzyka Dawna — Musica Claromontana”) oraz źródłowo-krytycznych wydawnictw nutowych („Muzyka Jasnogórska — Musica Claromontana”). Książka, zatytułowana: *Liturgia w klasztorach paulińskich w Polsce. Źródła i początki*, stanowi — jak czytamy w redaktorskim *Wprowadzeniu* — „podsumowanie trzyletniego okresu badań prowadzonych przez międzynarodowe grono specjalistów z zakresu muzykologii, historii liturgii i historii Kościoła. Dla potrzeb realizowanego projektu nawiązano współpracę z badaczami tych przede wszystkim krajów, w których działały klasztory paulińskie, a więc Węgier, Chorwacji, Słowacji, Austrii, Niemiec i Polski” (s. 9–10). Celem projektu jest „poznanie wczesnego rozwoju liturgii i muzyki liturgicznej w klasztorach paulińskich w oparciu o gruntowne przebadanie zachowanych źródeł. Główny przedmiot badań skoncentrowany został na próbie określenia specyfiki celebracji liturgicznych sprawowanych w klasztorach paulińskich do 1600 r. — wtedy zakon przyjął oficjalnie powszechny ryt liturgii rzymskiej — w odniesieniu do polskiej oraz europejskiej tradycji zakonnej i diecezjalnej, szczególnie w zakresie charakterystycznego dla tego zakonu kultu maryjnego. Ważnym zadaniem jest również ukazanie wkładu klasztornych środowisk paulińskich dla rozwoju kultury muzycznej w dawnej Polsce i na terenie Europy” (s. 9).

Publikacja podzielona została na trzy części: *Fundamenta* — podstawowe źródła oraz najważniejsze formy średniowiecznej liturgii, *Fontes* — analizy zachowanych źródeł związanych z liturgicznymi celebracjami w klasztorach paulińskich, *Continuatio* — pielęgnowanie dawnych średniowiecznych tradycji w okresie potrydenckim. Na całość omawianej pozycji składają się następujące artykuły:

I. *Fundamenta*: Janusz CZERSKI, *Wpływ liturgii pierwotnego Kościoła na pisma Nowego Testamentu* (s. 15–23); Bazyli DEGÓRSKI OSPPE, *Zarys liturgii okresu patrystycznego. Zagadnienia wybrane* (s. 25–77); Helmut Jan SOBECZKO, *Przedtrydencka liturgia kapitulna i zakonna* (s. 79–95); Dariusz CICHOR OSPPE, *Życie liturgiczne pierwszych wspólnot paulinów w świetle reguł węgierskich biskupów: Bartłomieja, Pawła i Andrzeja (XIII w.)*, [s. 97–110]; Franciszek WOLNIK, *Liturgiczny kult świętych w zakonie paulinów w średniowieczu* (s. 111–131).

II. *Fontes*: Jakub KUBIENIEC, *Średniowieczne rękopisy liturgiczne z archiwum jasnogórskiego* (s. 135–149); Erwin MATEJA, *Pauliński kalendarz liturgiczny w świetle kalendarza diecezji wrocławskiej w okresie średniowiecza* (s. 151–198); Gábor KISS, *Pre-Tridentine sources of the Pauline mass chant repertory* (s. 198–218); Marta POPOWSKA, *Liturgia paulińska w świetle rękopisu ms. R 659/III–913* (s. 219–294); Robert BERNAGIEWICZ, *Dramatyzacje procesji Niedzieli Palmowej u paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie na przełomie XV i XVI wieku* (s. 295–310); Agnes PAPP, *Psalmtöne im Tonar des Pauliner Cantuale aus Częstochowa* (s. 311–342); Czesław GRAJEWSKI, *Możliwości zastosowania analizy statystycznej w badaniach chorałowych. Formuły euouae w rękopisie R 590* (s. 343–355); Iwo Hubert SIEKIERKA OFM, *Notacje muzyczne najstarszych świadectw monodii chorałowej Jasnej*

Góry (s. 357–411); Domonkos FARKAS, *The main research results of Pauline Liturgical Chant in Hungary* (s. 413–433).

III. *Continuatio*: Marcin KONIK, *Twórczość o. Władysława Leszczyńskiego OSPPE w świetle nowych badań — próba atrybucji repertuaru XVII-wiecznych hymnów jasnogórskich* (s. 437–455); Remigiusz POŚPIECH, *XVIII- i XIX-wieczne kancjonały paulińskie jako źródło pielęgnowania tradycji liturgicznej w klasztorze oo. paulinów na Jasnej Górze* (s. 457–471).

GRZEGORZ POŹNIAK, *Firma organmistrzowska Berschdorf z Nysy w świetle korespondencji z parafią pw. św. Bartłomieja w Gliwicach* (Z Dziejów Kultury Chrześcijańskiej na Śląsku 74), Opole: Red. Wydaw. WT UO 2012, 127 s., ISBN 978-83-61756-91-0.

Znaczącym przedmiotem zainteresowań badawczych ks. dra hab. Grzegorza Poźniaka są zagadnienia dotyczące tradycji śląskiego budownictwa organowego, czego przykładem jest recenzowana pozycja, zatytułowana: *Firma organmistrzowska Berschdorf z Nysy w świetle korespondencji z parafią pw. św. Bartłomieja w Gliwicach*. Autor przedstawia w niej materiał źródłowy zachowany w tamtejszym archiwum parafialnym. Na podstawie wieloletniej korespondencji pomiędzy firmą *Berschdorf*a parafią, przede wszystkim na podstawie druków firmowych, na których firma organowa wymieniała nowo zbudowane instrumenty, autor stworzył pierwszą w historii próbę skatalogowania instrumentów tej uznanej nyskiej firmy organowej, co stanowi cenny wkład w dziedzinę badań nad śląską tradycją budownictwa organowego.

Recenzowana pozycja składa się z pięciu zasadniczych rozdziałów, a rozpoczyna się *Przedmową* ks. Andrzeja Pluty, proboszcza parafii św. Bartłomieja w Gliwicach, oraz *Wprowadzeniem* autorstwa dr hab. Remigiusza Pośpiecha, prof. UWr i UO, kierownika Katedry Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego na WT UO w Opolu.

Rozdział pierwszy (s. 17–29), zatytułowany *Szkice historyczne*, zawiera w pierwszej części zarys dziejów parafii św. Bartłomieja oraz historię budowy świątyni pod tym samym wezwaniem, co zostało dopełnione jej poświęceniem w dniu 14 maja 1911 r. W tym samym rozdziale autor przedstawia także proboszczów tej gliwickiej parafii, którzy pełnili posługę duszpasterską od przelomu XIX i XX w. aż do współczesności. W drugiej części rozdziału autor przedstawia ogólną historię firmy organmistrzowskiej *Berschdorf* oraz kolejne etapy budowy organów w kościele św. Bartłomieja. Wszystkie informacje historyczne zamieszczone w pierwszym rozdziale publikacji tworzą ważny kontekst, w świetle którego w dalszej części pracy autor omawia i analizuje zachowany zespół archiwalny.

Drugi rozdział (s. 31–41), zatytułowany „*Orgelpflege*” w archiwum parafii pw. św. Bartłomieja w Gliwicach, zawiera opis zachowanych źródeł, które dotyczą organów zbudowanych w gliwickim kościele przez firmę *Berschdorf*, w tym m.in.